

відміну від 29,4% (21) у КГ. Зросла кількість батьків, які стали вважати допомогу логопеда необхідною: 88,2% (97) проти 14,4% (10). Більш свідомим стало відношення батьків до домашніх логопедичних завдань у 75,5% (83) у порівнянні з 23,3% (16) у КГ. Результатом впровадження превентивної роботи стало підвищення рівня педагогічної культури батьків на 32,3%.

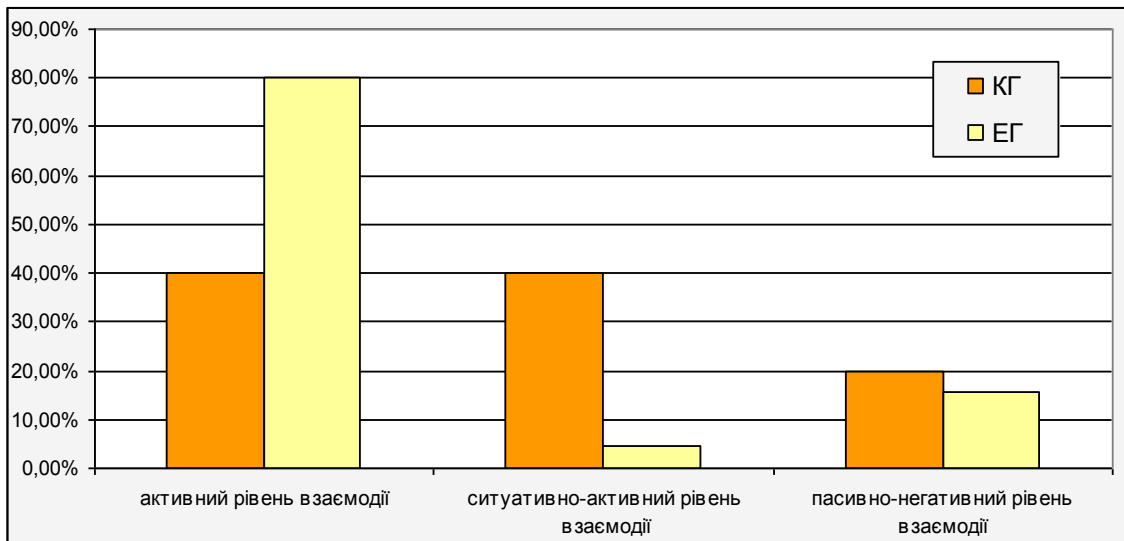

Рис.2. Динаміка взаємодії батьків та логопедів у логокорекційному процесі

Агрегованим показником логопедичного супроводу ми вважали активність взаємодії батьків та логопеда у корекційно-виховному процесі. Підвищився рівень усвідомлення батьками потенціалу процесу взаємодії з логопедом. Внаслідок проведеної експериментальної роботи кількість батьків, які знаходилися на активному рівні взаємодії, значно зросла – з 40% до 80%, за рахунок батьків, які взаємодіяли з логопедом на ситуативному рівні.

Включення батьків дітей раннього віку в організований логоінформаційний простір забезпечило підвищення мотиваційної потреби батьків у контролі мовленнєвого розвитку дитини та свідомого пошуку логопедичної допомоги за наявності порушень мовлення.

Таким чином доведено взаємозалежність та взаємообумовленість взаємодії в середині тріади «дитина-логопед-сім'я». Представлені результати експериментальної роботи свідчать на користь упровадження розробленої комплексної варіативної програми логопедичного супроводу сімей, які виховують дитину з порушенням мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / В.А. Кисличенко. – К., 2011. – 20 с.
2. Конопляста С.Ю. Психолого-педагогічне вивчення дітей з вадами мовлення / С.Ю. Конопляста // Удосконалення підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні : зб. наукових праць. К. : УДПУ імені М.П. Драгоманова, 1997. – С. 112 – 117.
3. Мастюкова Е. М. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. М. Мастюкова, А. Г. Московкина. – М. : Владос, 2003. – 408 с.

УДК 376.053.2-056.24

СИСТЕМА КОРЕКЦІЙНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ПСИХОФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Кострикін В.Я.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

У статті розглядаються питання соціальної адаптації та самореалізації особистості людей з обмеженими можливостями засобами фізичної культури і спорту.

В статтє рассматриваются вопросы социальной адаптации и самореализации личности людей с

ограниченными возможностями средствами физической культуры и спорта.

In the article are examined the questions of social adaptation and self-realization of personality of people with the limited possibilities by facilities of physical culture and sport.

Ключові слова: психофізична реабілітація, соціальна адаптація, інклюзія, інтеграція, медико-психолого-педагогічний супровід.

Ключевые слова: психофизическая реабилитация, социальная адаптация, инклюзия, интеграция, медико-психолого-педагогическое сопровождение.

Key words: psychophysical rehabilitation, social adaptation, inclusion, integration, medico-psychology-pedagogical support.

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенції ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей і молоді з особливими освітніми потребами. У Законах України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про охорону дитинства», «Про соціальні послуги», «Про реабілітацію інвалідів в Україні» регламентовано надання освітніх, медичних, соціальних послуг особам з обмеженими можливостями здоров'я, зокрема, дітям і молоді з особливими освітніми потребами.

Відповідно до Конституції України та законодавства у галузі освіти, реабілітації, соціального захисту держава має забезпечити доступність до якісної освіти відповідного рівня дітям і молоді з особливими освітніми потребами з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів кожної такої особи шляхом запровадження інклюзивної освіти. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті чітко вказується, що для всіх громадян України незалежно від національності, статі, соціального походження та майнового стану, віросповідання, місця проживання та стану здоров'я забезпечується рівний доступ до якісної освіти. Реалізація зазначеного права передбачає прозорість, наступність системи освіти всіх рівнів.

Нова методологія спеціальної освіти дітей з особливими потребами обґрунтована у концепціях "Спеціальна освіта дітей з особливими потребами психофізичного розвитку в Україні на найближчі роки і перспективу" (1996), "Реабілітація дітей з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями" (1998), "Державний стандарт спеціальної освіти" (2000). В них увага концентрується на особистісному та соціально-психологічному спрямуванні щодо дітей з особливими потребами, які потребують державної підтримки та допомоги, й водночас наголошується на необхідності активізації діяльності держави щодо їх соціального захисту.

Хоча чинним законодавством дещо і врегульовані основні норми щодо здобуття освіти особами з обмеженими можливостями здоров'я, в той же час, наявність діючих норм повністю не забезпечує правових основ для комплексного розв'язання проблеми. Тому, на нашу думку, потрібен окремий, більш деталізований закон, який би врегулював всі питання щодо освіти осіб, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

Одним із можливих механізмів активної інтеграції осіб з обмеженими функціональними можливостями у сучасне суспільство є отримання ними вищої освіти. Вища освіта в Україні реформується для того, щоб стати доступною, а підготовлені фахівці – конкурентоспроможними на ринку праці та адаптованими до нових умов соціуму. Цьому сприяють процеси демократизації освітнього простору, багатоукладність і варіативність освіти, її регіоналізація і прагнення відповідати європейським стандартам, зокрема, завдяки приєднанню до Болонського процесу.

Звичайно, поки ще не всі освітні заклади готові до переходу на інтегроване навчання. Реалізація цього проекту ускладнена багатьма факторами, зокрема, архітектурною невідповідністю навчальних приміщень, психологічною і моральною неготовністю цих загальноосвітніх систем до інтеграції; відсутністю педагогічних технологій інтегрованого навчання, невідповідністю педагогічних кадрів до роботи в умовах інтегрованого навчання.

Метою нашого дослідження стало наукове обґрунтування необхідності розробки та впровадження в загальноосвітній простір ефективних форм і засобів організації фізкультурно-спортивної роботи зі студентами вищих навчальних закладів, які мають обмеження психофізичного розвитку.

За оперативними даними, із 129 тис. дітей з особливими освітніми потребами, які інтегровані до загальноосвітніх навчальних закладів, 45 відсотків складають діти з інвалідністю. Якщо раніше корекційного навчання потребувало 2% дітей, то останнім часом їх кількість значно зросла. За даними різних авторів 20%-25% дітей дошкільного віку мають різну природу і ступінь мовленнєвих порушень, 10% - затримку психічного розвитку, 4-5% - легкий і більш виражений ступінь розумового недорозвитку. Частина дітей має емоційні розлади, порушення психічного розвитку неорганічного походження, поведінки, спілкування тощо. З огляду на ці причини

вони часто виявляються невідповідними до систематичного навчання у школі, що гальмує їх подальший розвиток.

Вітчизняними та зарубіжними вченими проводилися численні дослідження, спрямовані на вивчення дітей з порушеннями психофізичного розвитку, узагальнено результати та порівняно з новими даними, отриманими суміжними з психологією науками – психолінгвістикою, педагогікою, генетикою, нейропсихологією, доведено вплив трудової та практичної діяльності на формування в аномальних дітей пізнавальної та мовленнєвої діяльності, розвиток спілкування та моторики (В.Бондар, В.Блейхер, О.Глоба, В.Григоренко, А.Колупасва, Г.Костюк, В.Лубовський, В.Синьов, О.Хохліна, А.Шевцов, М.Шеремет).

Проблеми соціально-педагогічного захисту дитинства в Україні, вітчизняних і зарубіжних концепцій соціалізації особистості, існуючих умов соціального захисту дитини на державному, регіональному і місцевому рівні знайшли своє відображення у роботах В.Алфімової, Л.Волинець, І.Звереві, А.Зінченко, О.Караман, О.Киричук, Ю.Мацкевіч, Л.Міщук, А.Мудрик, Н.Ничкало, С.Харченко та ін.

У психології достатньо глибоко досліджені проблеми психологічних процесів і явищ, властивих людям певної історичної, соціально-територіальної, соціально-вікової, соціально-культурної спільностей; розроблені напрямки і технології психологічної роботи з дітьми та молоддю (Б.Анан'єв, В.Мясіщев, Ю.Забродин, Є.Рогов, С.Рубінштейн та ін.), багато досліджень, присвячених професійній діяльності фахівців з соціально-педагогічної роботи (В.Бочарова, І.Мигович, С.Григор'єв, Є.Холостова), обґрунтуванню особистісно-орієнтованого характеру соціальної роботи (С.Белічева, Б.Шапіро), особливостям роботи соціального педагога з дітьми-інвалідами, підлітками з девіантною поведінкою (І.Іванова, В.Кравченко, Т.Завгородня, І.Козубовська, Л.Міщук, О.Дубасенюк, С.Харченко та ін.).

Аналізуючи вищезазначене, зрозуміло, що на сучасному етапі у сфері української вищої освіти соціалізація студентів з обмеженими можливостями є актуальною проблемою. Це питання вивчали вчені А.Й.Капська, Л.І.Міщук, С.Я.Харченко, П.В.Плотніков, М.Б.Євтух, О.В.Глушман, С.Ю.Шашенко, О.Г.Карпенко, С.Савченко, Г.Лактіонова, В.Ф.Щеколюк. Ґрунтовно питанням отримання університетської освіти інвалідами займається група саратовських вчених – Белозерова Є.В., Зайцев Д.В., Карпова Г.Г., Наберушкіна Е.К., Романов П.В., Чернецька А.А. Ярьська – Смірнова Є.Р.

Але в зарубіжній та вітчизняній літературі поки ще недостатньо розкриті питання організації процесу інклюзивної вищої освіти, в тому числі корекційної фізкультурно-спортивної діяльності осіб з особливими освітніми потребами в умовах їх навчання у вищих навчальних закладах, теоретичні та практичні аспекти міжгалузевого співробітництва працівників соціальної сфери з педагогами, медиками, психологами, реабілітологами, враховуючи особливості психофізичного розвитку студентів-інвалідів, можливості регіонального реабілітаційного середовища, психолого-педагогічні умови реалізації державних та регіональних реабілітаційних програм.

Водночас, на сьогодні організаційно-методичні засади навчального процесу у загальноосвітніх школах, закладах професійної освіти, коледжах, університетах орієнтовані на дітей і молодь з типовим розвитком, і не враховують особливостей навчально-пізнавальної діяльності осіб з особливими освітніми потребами. Невідповідність форм і методів педагогічного впливу на таких осіб може створювати передумови для формування у них негативного ставлення до навчання, девіантної поведінки. Своєчасна і кваліфікована корекційна допомога фахівців сприятиме подоланню труднощів розвитку, і через кілька років спеціально організованого навчання діти зможуть продовжити освіту в умовах загальноосвітньої школи, або вищих навчальних закладів.

У кожного студента з інвалідністю є свої особливості і функціональні обмеження, які ускладнюють процеси навчання в інтегрованому середовищі. Болонська система покликана зрівняти у правах і можливостях випускників усіх європейських вузів, розширити можливості для їхнього працевлаштування. За даними Міністерства освіти і науки України, які представлені в Державній доповіді «Про становище інвалідів та основи державної політики щодо розв'язання проблем громадян з особливими потребами», чисельність інвалідів в Україні, які навчаються у ВНЗ III-IV рівня акредитації, поступово збільшується: з 930 студентів в 1994 році, 1167 – в 1997 році, 2108 – в 2000 році, 2522 – в 2001 році до більш ніж 3500 – в 2004 році, приблизно 9 тис. осіб – в 2006 році, в 2008 – кількість збільшилася ще на 1300 осіб.

Зрозуміло, що кількість студентів-інвалідів не підтверджує факту якісного навчального процесу, який залежить від багатьох факторів, які ми розглянемо далі. Адже саме якісна освіта інвалідів є запорукою їх подальшого вдалого працевлаштування, та, як наслідок, успішної інтеграції у соціум. Крім того, ускладнюють процес інтеграції інвалідів у соціум такі соціальні фактори: 1) тяжке матеріально-фінансове становище більшості інвалідів та їх сімей; складні побутові умови, недостатнє забезпечення теле-відео-аудіоапаратурою, комп'ютерами; 2) недостатній рівень медичного обслуговування; недоліки суспільної свідомості та культури по відношенню до осіб з особливими потребами, в тому числі їх освіти; 3) нерозвинутість політики благодійності та

спонсорства на користь інвалідів; 4) недостатня консолідація інвалідів з метою відстоювання своїх прав.

Велика кількість бар'єрів існує і в самій сфері вищої освіти України: недостатній рівень якості середньої освіти інвалідів і у зв'язку з цим проблеми із вступом у ВНЗ; під час навчання – проблеми зі здоров'ям і, як наслідок, проблеми із пропусками занять; проблеми сумісництва навчання та медичної реабілітації; відсутність відповідних зручностей у ВНЗ (кімнат відпочинку, спеціальних гігієнічних кімнат); проблеми забезпечення навчальною та методичною літературою; недостатність інформаційних технологій, тощо. Враховуючи всі перераховані перешкоди, потреба в отриманні вищої освіти для більшості осіб з інвалідністю залишається нереалізованою, та, як наслідок, отримати бажану професію інваліду важко без зовнішньої підтримки.

Отже, на нашу думку, процес соціальної інтеграції осіб з обмеженими можливостями буде ефективним і сприяти формуванню мотиваційно-особистісного, інтелектуально-змістовного та організаційно-дієвого компонентів їх життєдіяльності якщо:

- корекційна фізкультурно-спортивна діяльність буде ґрунтуватися на комплексному, особистісно-орієнтованому підходах щодо надання соціальної, психологічної, педагогічної, юридичної, медичної допомоги особам з психофізичними вадами розвитку та членам їх сімей;
- створити адекватне середовище, спрямоване на розвиток активності в аспекті формування провідної діяльності та самореалізації осіб з обмеженими можливостями;
- оптимізувати процес формування професійного рівня готовності психологів, дефектологів, фізкультурних працівників, реабілітологів, соціальних працівників, лікарів, батьків до соціально-педагогічної діяльності з людьми, що мають особливі соціальні потреби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурова Г.В. Соціальна інтеграція молоді з функціональними обмеженнями. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vmsu/2007-02/07bgviii.htm.
2. Глоба О.П. Соціалізація дітей та молоді з обмеженими можливостями в умовах регіонального реабілітаційного простору. // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Зб. Наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010.-№15.
3. Жулина Е.В., Кудрявцев В.А. Основы социальной реабилитации и профориентации: учебное пособие. / Е.В.Жулина, В.А. Кудрявцев. – М.: ТЦ Сфера, 2005. – С. 17-21.
4. Іванова І.Б. Проблеми соціально-психологічної адаптації інвалідів // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтеграція аномальної людини в сучасній системі соціальних відносин». – К., 1994. – С. 32-34.
5. Романов П.В., Ярская – Смирнова Е.Р. Политика инвалидности: Социальное гражданство инвалидов в современной России. – Саратов: Изд-во «Научная книга», 2006.– 260 с.
6. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник / НПУ імені М.П.Драгоманова. - К., 2009. - Ч.2: Навчання і виховання дітей. - 224с.
7. Шевцов А.Г. Освітні основи реабілітології: [монографія] /А.Г.Шевцов. - К.: «МП Леся», 2009, - 483с.
8. Черняева Т.И. Социальная реабилитация «нетипичных» детей. (Зарубежный и российский опыт). – Режим доступу: http://www.isras.ru/files/File/Socis/2005-6/chernyaeva_soc_rehabi.pdf.

УДК: 376.36.053-3

НОВАТОР ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ – М.І.ПИРОГОВ

Кот М.З.

кандидат педагогічних наук, доцент

Даниленко Ю.А.

Інститут корекційної педагогіки та психології

НПУ імені М.П.Драгоманова

В статті розглядається педагогічна діяльність вітчизняного видатного педагога-просвітителя, організатора народної освіти, суспільного діяча, почесного члена і почесного доктора багатьох вітчизняних та іноземних університетів ХІХ ст. Миколи Івановича Пирогова, творча спадщина якого ввійшла в скарбницю вітчизняної педагогіки.

Ключові слова: М.Пирогов, освіта й виховання, жіноча освіта, чоловіча освіта.

Key words: N.Pirogov, education; female education; male education.